

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס : לילי הבר
ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון : 054-4436366, פקס : 09-9579540

http://cracowassociation.blogspot.co.il/
www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 88, מאי 2014 אייר תשע"ד

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

עשור להקמת מוזיאון בלז'ץ

הוועד היהודי האמריקאי (AJC) וממשלת פולין יצינו ביום רביעי ה-25 ביוני 2014 עשור להקמת אתר ההנצחה בבלז'ץ, לזכרם של כחצי מיליון יהודים שנרצחו במחנה ההשמדה.

בשתי האקציות מגטו קרקוב, בשבוע הראשון של יוני 1942 וב-28 באוקטובר 1942, נשלחו אל מותם במחנה המוות בלז'ץ כ-13,000 מיהודי קרקוב.

המעוניינים להצטרף לטקס
יכתבו אל גב' גושיה
שמנסקה ווייס (Gosia)
Szmanska Weiss בכתובת
weissg@ajc.org
כתובת המוזיאון :

Muzeum Miejsce Pamięci w
Belżcu
ul. Ofiar obozu 4
Belżec 22-670
Tel: +48-84-6652510
Fax: +48-84-6652511
mail: museum@belzec.eu

פתיתים,

המרכז הקהילתי בקרקוב
(JCC) והקהילה היהודית
בוורוצלב יוזמים טורניר
כדורגל של שחקנים יהודים,
בפריסה ארצית הפולין. לפי
הפרסומים של היוזמים, רמת
המשחק לא ממש משנה,
והעיקר הוא הרצון לבלות
ביחד באווירה ספורטיבית.
היוזמים מבקשים גם לגייס
כספים לארגון הטורניר,
כשמשחק ידידות הראשון
המתוכנן הוא בין הקבוצות של
ורשה וקרקוב.
לפני מלחמת העולם השנייה היו
בפולין עשרות קבוצות ספורט,
ואלפים היו חברים בהם.
בקרקוב עצמה היו 22 קבוצות
כשהידועות שבהן היו "מכבי"
ו"יוצניקה".

מוחשב במלואו הקטלוג של
ספריית מוזיאון אושוויץ
http://www.auschwitz.org/library
אוסף הספרים במוזיאון, בשפות
שונות, הוא אחד הגדולים
ביותר בנושא ההיסטוריה של
מחנה הריכוז אושוויץ.

חנייתה גלמור, בת קרקוב
מפיקה סרט על אנשי קרקוב
ששרדו את השואה. נקודת
המוצא של הסרט הם אבירים
(ספרים, צעצועים וחפצים
שונים) שליוו את האנשים
לאורך שנים ושנמצאים
ברשותם גם כעת.

אם יש ברשותך אבירים כאלה
שהבאת אתך מקרקוב ואתה
מוכן לספר עליהם, צור קשר
עם המפיקה חנייתה גלמור.

מייל ngal@bezeqint.net
טלפונים 054-4448451 או 03-6048451

תמונות תערוכה

עצרת הזכרון לנספי קהילת קרקוב התקיימה השנה במכללה האקדמית וינגייט, יחד עם תערוכה על הספורטאים היהודים בקרקוב שלפני המלחמה.

עצרת הזיכרון
צולמה במלואה
בוידאו. אפשר
לצפות בעצרת
הזכרון בכתובת
https://
www.youtube.c
om/watch?
v=ERHmDMpi
cs8

במבחר תמונות
מהתערוכה
אפשר לצפות
בכתובת
http://tarbut.wi
ncol.ac.il/?p=28
04

עמי פמפר, בן למשפחת פמפר, קרומהולץ ושטרומפנר, שחקני כדורגל במכבי וביוצ'נקה

יום הזיכרון לשואה שלי

רציתי לשתף אתכם בהרגשותי לאחר הטקס השנתי של הארגון שלנו. מבחינתי יום השואה הוא יום סימבולי, יום שבו כל העם מתאחד בכדי להרגיש לב אחד, לכבד, להזכיר, להנציח, להנחיל לדורות הבאים ולהגיד לעולם לא עוד.

אני דור שלישי לניצולי שואה, השואה מלווה אותי תמיד.

ביום החשוב הזה, ממש כמו לפני חג, הכנתי את עצמי.

גיהצתי את החולצה הלבנה שלי הלוך ושוב, שטפתי את הרכב, התגלחתי ארוכות, צחצחתי נעליים כדי להרגיש את היום החשוב הזה.

את אירועי יום השואה פתחתי בטקס המרכזי בעירי ראשון לציון, הלכתי עם חבר, יחד היינו באותו חדר במסע לפולין.

נוצר לנו מן מנהג ללכת יחד לאירועי הפתיחה של יום השואה בגן הזיכרון. ולאחר מכן הגעתי לחבר טוב שהיה איתנו גם הוא במסע לפולין ואנו מלווים זה את זה לאורך השנים, על מנת להנציח את השואה בדרך המיוחדת שלנו.

בבוקר הכנתי את עצמי ליום החשוב, נרגש לקראת הטקס של ארגון יוצאי קרקוב. לשמחתי זכיתי להגיע אליו יחד עם סבי שיזכה לחיים ארוכים.

לטקס יצאתי בכוונה שעתיים לפני הזמן; באופן עקרוני הדרך אמורה לקחת כשעה ורבע, אך מכיוון שחינוך יקי זורם בעורקי, להגיע לפני הזמן. ויותר חשוב היה לי ליהנות בזמן המשותף יחד עם סבא, גם הוא ניצול שואה.

הגענו נרגשים, מלאי ציפיות. ביני לבין עצמי אני חושב שזה המקום היחידי שסבא יכול להרגיש שישנם אנשים שמבינים אותו ומדברים "בשפתו".

בכניסה המתינו לנו עמדות שתיה חמה ושתיה קרה, אוכל, וכל הצוות של וינגייט שקיבלו אותנו בחום כל כך רב שאין לי מילים, ובאדיבות יוצאת דופן ששכחתי שהיא קיימת במחוזותינו.

גם כאשר ביקשתי מאילנה שעובדת במכללה, עזרה במציאת מכונית צילום, מיד התנדבה לעזור ואף צילמה עבורי את הדף, הדף שהיה לי כל כך חשוב לצלם אותו, הדף שסבא ואני עבדנו עליו מעל שבועיים, ובו הסבר מפורט על פועלו של סבא של סבא שלי ר' אלתר דוד קורצמן. הוא

היה מנהלו של בית היתומים "מגדלי היתומים" בקרקוב. על שמו נקרא רחוב בראשון וטקס הסרת הלוט היה ביום רביעי 7/5/2014.

במתחם קבלת הפנים, הזמינו אותנו להיכנס לאולם. אט אט, טיפסו עוד מדרגה ועוד מדרגה הניצולים, ולידם תומכים בהם בני משפחותיהם והצוות של וינגייט, מחזה מרגש שאין כמותו. האנשים שניצחו את התופת הנוראה ההיא מטפסים במדרגות וכולם למענם.

על הבמה התמקמו מדליקי 6 המשואות, יחד עם בני משפחותיהם.

החלו להציג סרטון עם שלל תמונות מתקופת השואה, ממחנות הריכוז, מבורות ההריגה, ממחנות העבודה, תמונות הכי קשות שיש, כמי שראה אותם כבר פעם הצפיה היתה לי קשה מאוד, אך הבנתי שזה מה שנכון. כמה שזה הזוי לרשום את זה כ-"להכניס את כולם לאוירה". לא עברה חצי דקה מהצגת הסרטון ומיד נשמעה הצפירה.

לאחר מכן לילי הבר, שעושה עבודת קודש בהנצחה ובחיבור של כל הארגון, הזמינה את הניצולים אחד אחד להדליק משואה וברקע סיפורה בקצרה את סיפורם.

לאחר מכן היה קטע שירה, מחציתו ביידיש ומחציתו השני בעברית. שירתן של הבנות הייתה כפריטה על מיתרי ליבי, לא יכולתי שלא להסתיר את התרגשותי.

בהמשך הוקרא קטע יזכור על ידי המנחה, שהנחה את האירוע בצורה נעימה ורגישה. כשסיים, עלה החזן לאל מלא רחמים וקדיש. הוא היה עוצמתי—ראיתי שגם סבי (אדם דתי) וכהן, התרגש מאד מקולו ומעוצמתו.

מיד לאחר מכן זכינו לשמוע שתי עדויות, מצמררות, על שתי משפחות בעלות תעצומות נפש שאין כמוהן, כאשר תוך הקרבה וסיכון בלתי יתואר הצליחו להינצל מהתופת הנוראית שם. עם סיום סיפורה האישי והמצמרר של הגברת דולה קוגן, עלו לבמה שלוש מתאמנות, מנבחרת ההתעמלות של וינגייט וביצעו קטע התעמלות אומנותית יוצא דופן, (לאחר האירוע, שמעתי שאחת מהן

משמאל הסב מרצל קורצמן והנכד אלעד פורמן
באזכרה לנספי קהילת קרקוב

השתתפה באולימפיאדה, אולי כך ניתן להבין עד כמה הרמה של הטקס הייתה גבוהה). לאחר מכן עלה לבמה מר מרצל גולדמן ששיתף אותנו בעדותו המרגשת.

בהמשך היה קטע שירה נוסף עם קולן האדיר של הזמרות וקטע קריאה על הנדר – שנדרנו דבר לא לשכוח ולהעביר הלאה לדורות הבאים.

לקראת סופו של הטקס, הגברת הבר עלתה לבמה והזמינה את כולנו להתבונן בתערוכה שתורגמה במיוחד לעברית, בנושא ספורטאים יהודים בקרקוב. זו תערוכה מאוד מעניינת המספרת את סיפורם העשיר של ספורטאי הקהילה.

את ההמנון הלאומי שרו לא פחות מארבע זמרות נפלאות, ההתרגשות הייתה בשיאה, הרגשת הזכייה, שאנחנו שרים יחד עם ניצולי השואה שניצלו מידי הצורך הנאצי, ששרדו את התופת, לחמו במלחמות ישראל ולקחו חלק פעיל בבניין הארץ, עומדים כאן, כתף לכתף ושרים יחד את ההמנון הלאומי, בקול רם, זקופים וגאים.

לסיכום אני רוצה להודות לכל מי שתרגם להפקת האירועים שהייתי שותף בהם, בראשם הגברת לילי הבר, המכללה האקדמית וינגייט, לזמרות, לבנות מגמת ההתעמלות האמנותית, לאגודת הסטודנטים ולאוצר התערוכה. ריגשתם אותי מאוד ובזכותכם היה טקס זה.

לחברים שלי שמלווים תמיד בדרך. למשפחה שלי שתמיד איתי וכמובן לסבא שלי.
עם ישראל חי.

אלעד פורמן
נכדו של מרצל קורצמן,
שהוא נכדן של
הרב אלתר דוד קורצמן הי"ד

וידויו של אדם זקן, מאת מרצל גולדמן

מתאים צעיר. נעזוב.

"וידויו של אדם זקן". איש. כלומר גבר. מה נשאר לזקן מהגבריות? רק פרוסטטה מוגדלת.

אני חושב שבחיי ניסיתי להיות קודם כל בן אדם. האם הצלחתי? כן, אבל לא תמיד. יש דברים שעשיתי ועוד יותר שלא עשיתי שאני מתבייש בהם עד היום. אגב, פילוסוף אחד אמר: "אדם זה נשמע גאה". לא רציתי להישמע גאה. הסתכלו מסביב. גם אלוהים (אם קיים דבר כזה!) לא יכול להיות גאה בעצמו.

ובכן סיכמנו: "וידויו של אדם זקן".

2. אם עדיין לא שעממתי אתכם לגמרי, אז כדי להבין את ההמשך אספר על מבזק אחד בחיי בהיותי נער בגטו קרקוב. אגב, כתבתי והוצאתי בפולין ספר בשפה הפולנית עם סיפורים קצרים, לרוב מתקופת השואה. משפחתי הצליחה לשרוד על "ניירות אריים" מ-1942 (בספטמבר ברחנו מגטו קרקוב) עד 1947.

לספר היו בדרך כלל ביקורות טובות, אך באחת מהן כתב המבקר: "לא פלא שהמחבר שרד בצד הפולני בהתחשב בשפה הפולנית, בה הוא שולט על בוריה, אבל יש צד שעלי להעיר עליו. גולדמן כותב כאילו כל המתרחש אינו נוגע לו. הוא מביט על מה שקורה מן הצד ללא מעורבות רגשית".

אז כאן אני רוצה לספר על אירוע אחד, שהשאר בי טראומה וזיכרון בל יימחה של חוסר אונים ותסכול. הכל יישאר במוחי עד יום מותי. אם אני טועה, הזמן הוא יוני 1942. אני בן 15 וחצי. המקום: גטו קרקוב. אקציה ראשונה של "גירוש" חלק מאוכלוסיית הגטו. גברים מגיל 14 הצטוו להתייצב אישית, עם תעודת זהות, במשרד העבודה, כדי לקבל, או לא, אישור המשך שהייה בגטו. בעלי משפחות, נאמר, יביאו אתם את תעודות הזהות של משפחותיהם. אני, כנער בן 15, הייתי צריך לקבל את האישור לבדי. הלכתי עם אבא שלי שהחזיק את ידי בידו כמו ילד קטן. ההמון הפריד בינינו. איבדתי את משענתי ונשארת לבד.

אני חוזר לאותו רגע. רגע אחד מול המוות. למוות היו מדים שחורים של האססס עם רקמת כסף של גולגולות מתים על הדשים ועל הכובע. ארובות העיניים של הגולגולות מביטות עלי בלי לראות. טו פי אור נוט טו פי.

את התשובה לשאלה הזאת לא אני יכולתי לתת, אלא האיש במדים

1. אחרי מחלה של כחמישה ימים עם חום גבוה וללא סימפטומים אחרים, שהוגדרה על ידי הרופאים כ"משהו ויראלי" (תמיד כשהם אינם יודעים, זה משהו ויראלי) מצאתי את עצמי מותש, חלש מאוד ובמצב רוח זקן. כן, אני זקן לפחות לפי גילי ולא הייתי מודע לזה למרות 87 שנותי. אני ממעט לצאת מהבית מפאת חולשתי, יש לי די הרבה זמן חופשי להרהורים ואז בא לי לכתוב. מין הספד משונה על עצמי, או אולי יותר יפה להגיד: סיכום של כמה נושאים שנתקעו לי בזיכרון, חוזרים על עצמם כמו זבוב טורדני. מדובר באירוע אחד ורגש החמצה גדול.

האם מה שאכתוב יעניין מישהו, פרט למשפחתי הקרובה? איני יודע, אבל גם לא אכפת לי. בכלל, האכפת מצטמצם מאוד בעת זיקנה וגם סדרי העדיפויות משתנים. הסובלנות עולה וגם חוסר הסבלנות.

הכותרת

אל תחשבו שזה פשוט וחד משמעי. הרי לפנינו כמה אפשרויות: "וידויו של זקן". סתם זקן. לא יודעים עליו עדיין כלום. איפה, מה ומו. הכל פתוח; "וידויו של יהודי זקן". כאן יש כבר הגדרה, במידה ול"יהודי" יש הגדרה.

אני יהודי ללא ספק. נולדתי יהודי משני הורים יהודים, אמנם בר מצוה לא היה לי כי הגרמנים נכנסו לקרקוב (עיר הולדתי) בספטמבר והבר מצוה שלי היה אמור להיות בנובמבר. אז אני יהודי בלי בר מצוה אבל גם בלי עורלה, דבר שעשה הרבה צרות בזמן השואה.

מה טעם דווקא להבליט את ה"יהודי" כשאני מגדיר את עצמי אדם? אני מתנגד לכל דבר דתי בלי הבדל איזו דת. ישראלי היה יותר טוב, אבל "וידויו של ישראלי זקן"? לא, זה בכלל לא נשמע טוב. ישראלי יותר

השחורים. ומה היה אכפת לו מאלפי האנשים שחלפו על פניו. פעם החליט כך ופעם אחרת, לפי הקריטריונים שהיו ידועים רק לו. רק הוא ידע מה קורה לאלה המסורבים. החותמת שביכולתו להעניק מרשה לאדם להמשיך לעת עתה לחיות.

הוא ביקש ממני את תעודת הזהות הצהובה שבראשה היה כתוב באותיות גדולות: יהודי. בתעודת הזהות שלי היה כתוב במקום של המקצוע: "תלמיד". אין לנו צורך בכאלה! תעודת הזהות נדחפה לכיווני, ואני כולי זיעה קרה ופחד נורא. בעצם לא ידעתי ממה. זה ודאי רע, זו פרידה מן הבית, מהמשפחה.

3. עוד לא היה ידוע שזה גירוש למוות בתא הגזים במחנה ההשמדה בלזעץ. עוד לא ידענו אז.

אבל אני נלחמתי. לא נתתי שיזיון אותי, לא נתתי שידחפו אותי. בחוצפה, או בנאיביות, או באומץ לב, דחפתי לאיש בשחור את אישור העבודה כמסגר. כאן קרה הנס. איש האססס הוציא את פלג גופו העליון מהאשנב (הייתי קטן לגילי) והביט ב"מסגר". ראה, הפעם בעיניים שלו, לא של הגולגולת, ילד צנום, חיור, בלונדיני, שהביט בו בעיניים כחולות, ילד שכמוהו ראה ופגש בגרמניה, לא שונה מהם.

איש המוות חייד. טו בי!

אבא שלי

זה לא קצת מוזר שבן אדם בגילי נזכר וכותב על אבא שלו? אבל אני חייב. חייב להוריד את זה מהלב שלי.

אבא שלי נולד ב-1901 בשלזיה, חבל ארץ שהוא המשולש בין פרוסיה (גרמניה), צ'כיה ופולין. החלק הפולני היה אז שייך לגליציה האוסטרית. הוא התייתם מוקדם מאוד משני הוריו, והתחנך בבית דודו בעיירה זיביץ. כל משפחת אבי היתה דוברת גרמנית וזו היתה גם שפת האם שלו.

חיי המשפחה ומנהגיה שם, באותו זמן ובאותו מעמד, היו בסגנון פרוסי-גרמני מובהק, כלומר פטריארכלי ללא עוררין. המבנה הזה הועתק במדויק לקרקוב, למשפחה שבה נולדתי ב-1926 ואחר כך נולדה אחותי ב-1933. בפסגת הפירמידה המשפחתית, גבוה מאוד, עמד אבא, אחר כך במרחק רב אמא והילדים. את הילדים, לפי האסכולה הפרוסית, מותר היה לראות אבל לא לשמוע.

(המשך בעמוד הבא)

יידויו של אדם זקן (המשך)

מקס גולדמן ז"ל לאחר המלחמה

הלידה: דהיינו פולנים, ארים, בני הדת הקתולית-רומית. זה ביטוח החיים שלנו לעת צרה, אמר אבא.

אחרי שתי אקציות גירוש מהגטו למחנה ההשמדה בבלזעץ, בסתיו 1942, הגיע הזמן להפעיל את הביטוח. הביצוע לא היה ללא סיבוך. הסיבוך היה בדמות ילדה קטנה בת ארבע וחצי שנותיה יתומה, לבדה אצלנו, אחרי שאת אמא שלה, אחות אמי, הרגו באחת האקציות ואבא שלה נעדר מתחילת המלחמה. אמא שלי התעקשה: היא לא תצא מהגטו בלי הילדה ויהיה מה שיהיה.

5. בסוף גם זה הסתדר, המשפחה גדלה בעוד נפש (היום היא אמא לשני בנים, סבתא לנכדים ומתגוררת בחיפה). כולנו, חמש נפשות, מצאנו את עצמנו בעיר ראדום, 200 ק"מ מצפון לקרקוב, איפה שאיש לא הכיר אותנו ואיפה שאבא קיבל עבודה בבית חרושת לנעליים "באטה". אחרי ראיון עבודה הוא נתקבל לתפקיד מנהל הרכש.

בטוויסט משונה של הגורל, בזמן קצר מאוד, אבא התמנה דירקטור, חבר הנהלת בית החרושת ליד שלושה דירקטורים (אחד מהם המנהל הכללי), כולם כמובן גרמנים. הוא נהיה ל"פולני" היחיד במעמד דירקטור. עם המשרה הרמה קיבלנו דירה מפוארת לזמנים ההם, בתוך וילה ובה ארבע דירות, מוקפת גן יפה ומטופח. בכל הדירות גרו בכירי באטה, שתי משפחות גרמניות ושתי פולניות. אחת המשפחות הפולניות היתה אנחנו.

פחדנו אך ורק מדבר אחד: שמישהו יכיר אותנו. מלבד הפחד הזה, עברנו את המלחמה בנוחות מרבית וללא תקלות, עם שפע של אוכל מהמיטב שהשוק השחור יכול היה לספק. עד כמה שידוע לי זה היה מקרה נדיר ביותר שמשפחה יהודית שלמה שרדה בצורה כזאת.

עלייה לארץ

ב-1947 משפחתי עברה לגור בפראג שבצ'כיה. אני אז למדתי בקרקוב, ונשארתי בפולין. ב-1949 כולנו עלינו ארצה. הורי ושתי אחיותי עלו מצ'כיה באופן לגאלי. אני, שבאתי מפולין, שלא אפשרה אז עלייה ממנה, עברתי את הגבול לצ'כיה בעזרת ארגון הבריחה, אחר כך דרך מחנות פליטים באוסטריה ואיטליה, ולבסוף באוניה "עצמאות" הגעתי לחיפה אחרי תלאות של חודשיים.

את הורי פגשתי ב"שער עלייה"

היינו משפחה זעיר בורגנית. להורי היתה חנות לא גדולה, אבל ברובע "מכובד" של העיר, שפירנסה אותנו לא רע בכלל. שני הורי עבדו בה והתחלפו ביניהם בצהריים. יום אחד בשבוע המשפחה אכלה ביחד. ביום א', כאשר החנות היתה סגורה. אבא ישב בראש השולחן. ראשון מקבל אוכל, בוחר מה שאהוב עליו. אחר כך אמא מחלקת לעצמה ולילדים. בזמן האוכל לא מדברים. איש לא קם לפני שאבא קם מהשולחן. אני העדפתי לאכול לבד. בימי החול, כאשר חזרתי מבית הספר, העוזרת היתה מגישה לי אוכל באווירה הרבה יותר חופשית.

4. עם אבא לא היו מדברים סתם. בדרך כלל זה היה קשור בעבירה כלשהי או תלונה של אמא, וזה בישר רעות. אני אגיד אותך לאבא - זה איום שתמיד עבד. עם אבא שלי זה לא מוציף-פוצי, לא חברים ולא משחקים. אבא היה אלוהים. אבא שלי נתן לי את חיי פעמיים. פעם שנייה כשהציל את משפחתנו מכבשני בלזעץ.

אבא גמר בית ספר תיכון מקצועי גרמני בעיר טשין, עיר קטנה בחבל שלזיה, שחצויה היום על ידי גבול בין שתי המדינות פולין וצ'כיה. אז היתה כולה שייכת לגרמניה. מומחיותו של אבא היתה בענף העור ותעשיית העורות והנעליים. הוא היה אוטודידקט, כל הזמן עם ספר ביד. את העיתונים היינו מקבלים מגרמניה, כי אבא כל החיים שלו קרא רק בגרמנית, למרות שדיבר פולנית טובה מאוד וגם יידיש.

גם אחרי עליית היטלר לשלטון בגרמניה ב-1933 המשיך להיות מנוי על עיתונות גרמנית, קרא את דברי הנאצים על תוכניותיהם לגבי יהודים והאמין להם.

הגרמנים כבשו את קרקוב כמה ימים בלבד אחרי פרוץ המלחמה, בספטמבר 1939. האדמיניסטרטור הגרמני, שהתמנה על הבית שבו התגוררנו וגם על החנות, זרק אותנו משניהם. אבא החליף מקצוע. התחיל לעבוד אצל פולני, סנדלר שבשבילו פתח וניהל חנות נעליים. הוא התיידד עם המעביד שלו, וכך קרה שבעת קבלת תעודות זהות חדשות ע"י הפולנים, שהוצאו על ידי האדמיניסטרציה הגרמנית, סידר לנו האיש תעודות לידה מזויפות על שם בדוי. על סמך תעודות לידה אלה קיבלנו תעודות זהות אמיתיות, עם תמונות וטביעות אצבע שלנו. רק השמות והדת היו בהתאם לתעודות

במחנה עתלית. הבנות, שעלו בעליית הנוער, היו בקיבוצים. כמעט שלא הכרתי את אבא שלי. הוא קנה לו "אאוטפיט" פלסטיני-ישראלי, שהיה במודה באותם ימים. מכנסיים קצרים וחולצה חאקי של "אתא", עם גרבי ברך וקסדת פקק קולוניאלית. משם עברנו למחנה עולים באחוזה על הכרמל וכעבור זמן קצר, בשארית כספנו, שילמנו דמי מפתח תמורת זכות לגור בדירה שדיירה הערבים ברחו ממנה ב-1948, של שני חדרים קטנים ומטבח בשכונת תחנת הכרמל בחיפה. בבית היו שתי דירות, קרקע וקומה א'. מתחתנו גרה עוד משפחת עולים. הבית היה בין פסי הרכבת ובית קברות ישן.

6. לעומת זה לא היתה בדירה אמבטיה או מקלחת וגם לא שירותים. את המקלחת והשירותים בנה לנו הקבלנצ'יק השכונתי על המשטח שבין הקומות. בהגיעי לארץ, עוד על הרציף של נמל חיפה, ישבו פקידי הסוכנות, ואחרי אמבטיה של די די טי (כן, גם האשכנזים קיבלו!), רשמו פרטים של העולים החדשים. נרשמתי בסוכנות לא כסטודנט, אלא כמנהל חשבונות. תוך זמן קצר קיבלתי עבודה כמנהל חשבונות וקופאי בחברת בנייה פרטית. כמפרנס יחיד של משפחתי דחה צה"ל את גיוסי במשך כמעט שנתיים.

אבי חיפש עבודה, כיתת רגליים במשרדים שונים, נרשם בלשכת העבודה, התעניין אצל מי שאפשר, נסע, הלך והכל לשווא. לאדם בגיל 48, חולה לב ועם ראייה מוגבלת לא היתה עבודה. אחרי שכילה את כל האנרגיה נכנס לחוסר מעש וכמעט לדיכאון. הוא הסתובב בבית, ניסה להעסיק את עצמו, אבל רק הפריע לאמא. הוא לא היה רגיל לשבת בבית בחוסר מעש.

(המשך בעמוד הבא)

ידידיו של אדם זקן (המשך)

במשך כארבע שנים, בזמן הכיבוש הגרמני, היה "הר דירקטור" אפילו בשביל קציני צבא ומשטרה גרמנים שחשבוהו לגרמני. אחר כך, בזמן פולין הקומוניסטית, היה מנכ"ל בית חרושת לנעליים, עד שהמשפחה עזבה לצ'כיה. אפילו שם, כשגרו בפראג עד לעלייה, פירנס את משפחתו בכבוד. עכשיו היה לכלי ריק שאין בו צורך.

אני רואה אותו בעיני רוחי, יושב ליד שולחן האוכל, קורא (תמיד היה קורא) עיתון גרמני, שאז עוד יצא בארץ, לפעמים "רייךס דייקט" מתורגם לגרמנית, שאפשר היה להשיג בקיוסקים. כפוף, כי יכול היה לקרוא רק בעזרת זכוכית מגדלת, שאותה החזיק ליד העין הימנית טובה, קרוב מאוד לטקסט שקרא. דמות טראגית שירדה מגדולתה.

היום זה נוגע ללבי. אז הייתי עסוק מדי. עבודה, לימוד עברית, אהבות חדשות. לא היה לי זמן לחשוב ולנסות להבין את אבא שלי ומה זה עשה לו שהבן שלו פירנס אותו ואת משפחתו. אגב, דבר דומה קרה אז להרבה משפחות עולים בארץ, ומאותן סיבות.

הכל השתנה בקיץ 1951, כשצה"ל החליט שהוא לא יכול יותר בלעדי, ועלי להתחיל לשרת. חשבתי על פתרון בעיית הפרנסה, והלכתי לדבר עם בעל החברה שבה עבדתי. הצעתי לו שאביא את אבא שלי למשרד, ואסביר לו בפולנית מה התפקיד שאני עושה. בתקופת הלימוד איני מבקש לאבא משכורת.

7. אין לי ספק שאבי יוכל לעשות את התפקיד כל עוד אני בצבא. בעל הבית היה אדם טוב והסכים להצעתי. הוא ביקש רק שאחרי תקופת ההכשרה, מנהל המשרד יסכים להעסיק את אבא במקומי. הכל עבר חלק. התגייסתי לשנתיים ושירתי שנתיים וחצי, מפני שבדיוק אז האריכו את השירות. לרוע המזל, כעבור כשנה וחצי פשטה החברה את הרגל ושוב נשאר אבא בלי עבודה.

הפעם באה אמא עם הצעה. לא רחוק מזירתנו, ברחוב יפו, התפתנה חנות קטנה. אמא רצתה לפתוח שמה חנות סידקית, משהו דומה למה שהיה להם בקרקוב עד למלחמה. בלית ברירה אבי הסכים. הוא עסק בעיקר בקניית סחורה והבאתה לחנות. אמא מכרה. זו הייתה חנות עלובה. לא רק שלא הספיקה לקיום, אלא לדעתי החישה והחמירה את מחלת הלב של אבא. המשפחה חיה מהפדיון, לא מן הרווחים, והחנות גזלה מאבא את שארית כוחותיו.

לכל דבר יש סוף. השתחררתי בשלהי שנת 1953. בסוף השירות התאפשר לי להמשיך בלימודי כלכלה בבית הספר הגבוה לכלכלה ומשפט שפתח אז שלוחה בחיפה. הייתי מאוד עסוק, גם אחרי השחרור. התחלתי לעבוד בבנק, למדתי. באותו הזמן הכרתי את אשתי לעתיד. כל כך הייתי עסוק בבניית עצמי שלא הבחנתי במצוקת אבי.

ב-1954 התחתנתי. ב-1956 קיבלתי תואר ראשון בכלכלה והגשתי את

מועמדותי לניהול סניף ראשי של אחד הבנקים בחיפה. להפתעתי, אחרי ראיון עבודה, נתקבלתי! בתקופת החיזור אחרי אשתי לעתיד ובשנים הראשונות של נישואי התפתחו יחסי קירבה וידידות עמוקים ביני ובין חמי. נהלנו שיחות ארוכות על כל דבר שבעולם. הוא היה אדם משכיל, אירופאי בכל רמ"ח אבריו, ד"ר למשפטים, שהביע לא פעם את הערכתו ואמונו בי, דבר שלא זכיתי לו בבית. זה החמיא לי מאוד. כאשר נודע להורי אשתי על המינוי, שמחו מאוד ובירכו אותי בהצלחה. כשבאתי עם הבשורה הביתה להורי היתה תגובת אבי צוננת ביותר. "אני לא אוציא אותך מבית הסוהר", סינן אבי. כלומר, התפקיד גדול עלי, לא אסתדר, אסתבך ובסוף אגיע לבית הסוהר!

8. כמה מרירות, כמה אכזבה וכמה כאב היו במלים אלה! אולי גם שמץ של קנאה? אבי נפטר ממחלת הלב באביב 1956 והוא עוד לא בן 55. לא זכה לראות את נכדתו הראשונה, שנולדה בנובמבר של אותה שנה.

רובנו, באיזשהו שלב בחיינו, מצטערים על מה שעשינו או לא עשינו ביחסינו עם ההורים שלנו. כמעט תמיד, כאשר הם כבר אינם בחיים ואין דרך לתקן.

ועל זה הווידי.

מרצל גולדמן

התפרסם במוסף הספרים "הארץ"

21.2.2014

מי היתה הלנה אניספלד-קאניאק

המרקחת של קופת חולים, עד לפרישתה לגימלאות. נפטרה ב-1990.

צבי גרינגרס

ומשם למחנה פלשוב. בפלשוב עבדה כרוקחת בבית המרקחת של בית החולים במחנה, שמנהלו היה ד"ר ליאון גרוס (אחרי המלחמה הוא נשפט ונדון למוות בתליה).

האם והאחות עבדו בפלשוב במפעל של מדריטש, כתופרות. האחות נספתה באקציה שהיתה לשטוטהוף והאם נספתה באושוויץ; בינואר 1945 הלנה אולצה לצאת ל"צעדת המוות", שרדה, וחזרה לקרקוב.

בקרקוב נישאה ועבדה בבית המרקחת של מגיסטר סלפטר, ברחוב קרקובסקה, ובמעבדה לתרופות של יוזק הופשטר ברחוב פויה. ביולי 1950 עלתה, עם בעלה ובתו לישראל, ועבדה כרוקחת בבית

נולדה ב-1910 בקולבוב, בת לחנה ושמעון אניספלד, חסיד בובוב, והתגוררה עם משפחתה בקרקוב.

הלנה סייעה את לימודיה היסודיים בגימנסיה על שם המלכה ידוויגה, ואת לימודי הרוקחות סייעה באוניברסיטה היאגלונית (באוניברסיטה נרשמו שמוותיה היהודיים – חיה לאה – ועם פרסום רשימות הציונים היו כל התלמידים הגויים צוחקים על שמוותיה המוזרים).

עד הקמת הגטו עבדה בבית מרקחת פריסטר & בגנר ברחוב דיטלובסקה פינת סטרוביסלנה.

בשנת 1940 נרצח אביה; אחיה ואחותה (לוסיה, רעייתי) ברחו ללבוב, והיא עם אמה ואחותה הועברו לגטו,

אדם הוא יצור בלתי ידוע, לטוב ולרע

במסירות שקשה להסבירה ולהבינה. כיצד האישה שכולם פחדו ממנה הפכה עורה, ועשתה כל דבר כדי לעזור לנו ולהצילנו. רק בזכות פאולינה הצלחנו, אמי ואני, להתגבר על זוועות רוונסבריק ולהמשיך לתחנה הבאה.

חיכה לנו עוד מסע למחנה ריכוז נוסף, נוישטדט-גלוואה, לפני שזכינו לשחרור. אחרי צאתנו מהמחנה ניושטדט-גלוואה התחלפו התפקידים. הפעם אני טיפילתי בפאולינה, שחלתה מאכילה לא מבוקרת וחייה היו בסכנה. היא התאוששה די מהר, הצטרפה לחברותיה בדרך חזרה למולדתה אוקראינה, וכך נותק הקשר בינינו. למצוא אותה היתה משימה בלתי אפשרית. חוץ משמה הפרטי לא ידעתי דבר אודותיה. אני יכולה להודות לה רק על ידי כתיבת הסיפור.

כאשר אני חוזרת לאותם רגעים שהכריעו את גורלנו, אני רואה לפני את פאולינה, ולא יכולה להמנע מלחשוב על שרשרת אירועים, על סיטואציות ללא מוצא, ועל אנשים שעזרו לי לשרוד. אני מהרהרת בטבע האדם, תגובותיו מול איום תמידי, יאוש, סכנת מוות.

אכן, למדתי שם שיעור מאלף! במסע הארוך מהגטו ודרך מחנות הריכוז נתקלתי בבני אדם שהתגלו בכיעורם, אך גם בכאלה שידעו להתעלות על עצמם, על סבלם, לחוש במצוקתו של האחר, להסתכן ולשמור על צלם אנוש.

שושנה אדלר

תקווה, התעוררה בעיה אמיתית שעליה היה הרבה יותר קשה להתגבר. את החדר עם הדרגשים תפסו בנות מאוקראינה, גדולות וחזקות מאיתנו, שלא עברו כמונו רדיפה ומספר מחנות ריכוז. הן השתלטו על הדרגשים ולא נתנו לאף אחת לשכב עליהן. מי שניסתה – הן פשוט חנקו אותה. במחנה ריכוז זה היה אפשרי ומותר.

לא נותרה לי ברירה. הדרגש היה הסיכוי היחיד להציל את אמי. התקרבותי לקבוצת האוקראיניות, פניתי לאחת שנראתה כמנהיגת הקבוצה ואמרתי לה: "זו אמי. היא היחידה שנשארה לי מכל המשפחה. היא חייבת לשכב על דרגש, אחרת היא לא תחזיק מעמד. כולנו כאן אסירות, שותפות לגורל אכזרי". ואז, בלי לחשוב או לתכנן מראש, התחלתי לשיר שיר על נהר הוולגה, שיר שלימד אותי אבי. רציתי בכל מחיר להציל את אמי, ולא מצאתי דרך אחרת להגיע אל ליבה של אותה אסירה, פאולינה שמה.

להפתעתי, אותה אסירה שבמלחמת ההישרדות פעלה ללא רחמים וללא מעצורים, ופגעה באכזריות באסירות האחרות, הביטה בי ובעיניה זיק של חמלה. היא התייעצה עם חברותיה ופסקה: "עלו על הדרגש". מאותו רגע לקחה פאולינה חסות עלינו. אני כבר לא הייתי מסוגלת להושיט יד לקפה או לפרוסת לחם. לכל דאגה פאולינה. סבלתי משלשולים קשים, חוס גבוה. ראיתי הכל מעורפל ופצעים מוגלתיים הכאיבו לי. פאולינה טיפלה בי

חורף 1945. אחרי צעדת המוות מאושוויץ הגענו למחנה ריכוז לנשים רוונסבריק. היה זה מחנה לנשים מכל רחבי אירופה הכבושה. לא רק יהודיות. אלפי נשים נדחסו לצריפים במחנה. לא ידענו מה מתרחש בחזית. החדשות הטובות על כך שהגרמנים מפסידים במערכה לא חדרו את גדרות התייל של רוונסבריק.

עם בואנו למחנה השליכו אותנו לאולם ענק ששימש בעבר בהמות. נשכבנו על האדמה הקרה, בצפיפות איומה, ללא מזון, רעבות, מלוכלכות, חסרות תקווה, מותשות מצעדת המוות. כך שכבנו שעות בציפייה למעט מים.

אחרי כמה ימים העבירו אותנו לשני חדרים במחנה. חדר אחד ריק, והשני – עם דרגשים. בחדר הריק דחסו אסירות כה רבות, עד שלא היה מקום לעמוד, ובקושי לנשום. הוציאו אותנו למסדרי ספירה בשלג ובכפור. עמדנו שם, רועדות מקור, רעב, חוסר שינה ופחד. הקור המקפיא חדר לעצמותינו.

אמי לא יכולה לעמוד שעות במסדר בגלל רגלה הפצועה. במצב נואש זה ראיתי בחדר עם הדרגשים הצלה יחידה. כל שביקשתי היה להשכיב אותה על אחד הדרגשים, ולדחות עוד קצת את גזר הדין הידוע מראש. ניגשתי לשומרת הגרמניה והתחננתי בפניה שתירשה לי להשכיב את אמי על הדרגש. להפתעתי היא הסכימה ונתנה הוראה להשכיב אותה בחדר עם הדרגשים.

אבל אז, כשנפתח לפני פתח של

צריפים במחנה הריכוז רבנסבריק Ravensbrück כ-90 ק"מ מצפון לברלין; למחנה הגיעה קבוצת נשים מקרקוב, בפברואר 1945 לאחר צעדת המוות באושוויץ

המסע שלי לקרקוב

לעמוד שם... לעמוד שם בכיכר העיר, לשמוע את החצוצרה, לשאת עיניים מעלה-מעלה, מטפסות על קירות המגדל עד לצריח ולחלון ולדעת - הייתי כבר פה, את החצוצרה הזו כבר שמעתי.

לעמוד שם... לעמוד שם בכיכר השילוחים של גטו קרקוב, לראות את בית המרקחת, את הכיסאות, העיניים נודדות עד לבית ברחוב טרגובה 2 ולכאוב, גם על זה כבר שמעתי.

וכמובן, להיות בבויסקו (מגרש הכדורגל) שכל החיים שמעתי איך אבי, במדי "מכבי קרקוב" הביא הרבה כבוד לקהילה היהודית בעיר במשחקו הוירטואוזי.

לגדול ומינקות לדעת שאני מירה, הבת של רומק וולפיילר, רומק מוטורק, שחקן הכדורגל הקרקובאי האגדי. אנחנו קרקובאים!

זה שיצאנו מקרקוב זה נכון, אך בטוח שקרקוב לא יצאה מאיתנו.

כשהחברים: לולק, בנק, מונייק, הנק, אדק, פולדק, קובה, עדש ורישק נפגשו, אחרי ששתו טוב, צחקו טוב, סיפרו ויצים. כל הבית רעד מהשירה: "פיה קובה דו, קובה, יקוב דו מיכאו... או פו צו פו... אומר יאצק אומר... קרקוביאצק יאדן... ישציה פולסקה ני זגינאוה... סטו לאט"

הרבה שירים וגעגוע. לשמוע על סוקניצה, רינק, ארמון וואבל, קאזימיש, פודגוזיה, על ויסוקה בוזניצה (הויכע שולה), על החנות בסטרווישנה 18, על מכבי קרקוב, הכוח, על סקי בזאקופנה, קונצרט, מוסיקה, פאן תדאוש ואדם מיצקביץ.

אך לא לשמוע כלום על מה שקרה במלחמה. במעומעם, מקטעי שיחות ומשברי מידע, שומעת שכשפרצה המלחמה ברח רומק מזרחה עם עוד

חברים כדורגלנים, לשחק בדינמו לבוב. משהבין שהגרמנים מתקרבים ללבוב, החליט לחזור לקרקוב להתאחד עם המשפחה. כאן המציאות טפחה על פניו. משפחת וולפיילר כבר הייתה בגטו, והוא נשאר בחוץ ללא ניירות וללא עבודה.

למזלו (למזלו!!) סדרו לו לעבוד בבית חרושת של איזה "נאצי" אחד, אוסקר שינדלר, שבא להרוויח כסף מהמאמץ המלחמתי הגרמני ומכוח העבודה הזול שאפשרו לו הזמנים. והערת ביניים, כשאוסקר שינדלר הגיע לארץ, אני זו הילדה שהגישה לו פרחים בשם הניצולים.

מכאן המשך הסיפור ידוע, כל המשפחה, סבתא חיה, סבא פולדק ודודה גניה עברו בעקבותיו לעבוד במפעל של שינדלר.

רומק, זכה להקים בית בישראל, להביא לעולם דור שני, דור שלישי ורביעי לשואה. שתי בנות צבריות גאות, מירה ודפנה, נכדים ונינים.

דור שני.

להיוולד ולחיות בישראל. לגדול בבית שקט. להיות ילדה טובה, מחונכת ומנומסת, לשמוע ולדבר בבית פולנית אך לא ברחוב. זה לא פופוליסטי להיות גלותיים. לעשות את כל המסלול הישראלי האולטימטיבי ולדעת שיש פרק בחיים שותת דם שעליו לא מדברים. לגדל ילדים, להיות אמא "פולניה" - חרדתית, משקיענית, שומרת, מגנה, להיות גאה בפולניות ובקרקובאיות, ועדיין יש פרק שכמעט לא מדברים ולא מספרים עליו.

להיות מנהלת בית ספר ולצאת למסע בפולין במשלחת של מנהלי בתי ספר ממשרד החינוך הישראלי, להגיע לקרקוב ושם... להרגיש בבית. העיר היפה. האוויר שנשמו, הבתים,

רומק "מוטורק" במדי מכבי קרקוב

הרחובות, הככר ובמרכזה הכנסיה - מריאצקה, להנות מהשפה הפולנית וכמובן, לאכול קרמובקי, פיירוגי, ז'ורק... להדליק נרות שבת בבית הכנסת טמפל. שרון חושים, הכל מוכר, ידוע והלב צובט מגעגע.

ואז, ביום האחרון למסע, להגיע לאמיליה, המפעל של שינדלר ובחלונות לפגוש את סבא פולדק, סבתא חיה, דודה גניה, דוד נחום, אבא רומק.

לעמוד מולם, לגעת בתמונות וללילל. לבכות כמו ילדה קטנה.

הכאב שהיה חנוק עשרות שנים, המילים שלא נאמרו, הדמעות שלא זלגו, הזעקה הדוממת שהייתה באוויר. הכל פרץ, רגש סער וברקע המילים שהמשפחה שלי, וולפיילר-מנור, ציידה אותי לקראת המסע: "סעי ותראי להם מי אנחנו, אנחנו ניצחנו!"

המעגל שלי נסגר.

מירה וולפיילר שגיא

אבלים על פטירתו של

לואיס (לויטק)

פאגן (פייגנבאום) ז"ל

תלמיד בית הספר העברי בקרקוב וניצול
רשימת שינדלר

אבלים ומשתתפים בצער המשפחה על

מותו של

סטפן בלדינגר ז"ל

איש קרקוב, ניצול שואה,

שחקן כדורגל והוקי קרח

במכבי קרקוב

קוראים כותבים

מארק גורדון, מניו ג'רסי ארה"ב ביקש עזרה באיתור קברה של סבתא רבתא שלו. מאמציו צלחו, והוא כותב לנו על המשפחה ועל ממצאיו.

"סבתא רבתא שלי היא טאובה ראטהאוס (Tabuba Rathaus) לבית אניספלד, שנולדה בקרקוב ביולי 1829. סבי, וולף מנדל (שמאוחר יותר שינה את שמו לוויליאם מקס) מילר, נולד בשנת 1883, ובארכיון של קרקוב קיבלתי את תעודת הלידה המקורית שלו, חתומה על ידי אביו, ישראל.

באתר Shoreshim.org מצאתי את מספר הקבר של סבתא רבתא שלי, טאובה, קבר מספר #6929. בעזרת המפה ששלחתם לי, שהוכנה בעת התעוד של הקברים בבית הקברות בתחילת שנות האלפיים, הצלחנו, רעייתי ואני למצוא את הקבר. לאחר שעה קלה של חיפושים מצאתי את המצבה כשהיא נשענת ונתמכת על אבן קיר צמודה, ועל המצבה כתוב שם אביה, זליג, ותאריך פטירתה – נובמבר 1911 (לפני למעלה מ-100 שנה).

כשסיירנו בבית העלמין ברחוב מידובה היה המקום הומה אדם, קבוצות של תיירים ואנשים בודדים התהלכו במקום, וזאת בניגוד רב לבית הקברות בטרנוב, שאליו הגענו בהמשך. שם המקום היה שומם, ועל מנת להכנס נאלצנו רעייתי ואנוכי לטפס מעל הגדר שכן המפתח לשער לא היה זמין."

מארק גורדון

תמונה מיום חתונתם של שמעון פלאום וברונקה לבית קופץ', ובה מצולמים רבים מבני המשפחה. ההורים, רחל לבית וייצנבלום ויוסף קופץ' גרו ברחוב סבסטיאנה 34, וילדיהם היו זיגמונד, סמק, שימק, קובה, הלן, ברונקה, הרמן ומוניק. סמק, שימק, קובה הרמן ומוניק והאחינית אירנה – ניצלו. זיגמונד היה נשוי לרבקה לבית גולדמן והיו להם שלושה ילדים. הרמן היה נשוי ללושה והיה להם תינוק בשם רומק.

האם מישהו מזהה את הנוכחים האחרים (מסומנים בסימן שאלה)? האם מישהו יודע מה עלה בגורלם?

אריאלה ברזילי

אל תבכו עלי!

כאשר אגיע אל סוף דרכי, ולבורא עולמנו אחזיר את נשמותי, אל תבכו עלי יקירי כי במתנה קיבלתי את חיי.

מה זכותי הייתה שזכיתי בחיים, בזמן שבגיהנום בו שהיתי נפלו כה רבים. לכן על תבכו עלי ידידי, כי במתנה קיבלתי את חיי.

החיים שלי היו מלאי שמחה, אשה, ילדים, אהבה, עבודה מעניינת, תפקידים, יצירה. אז אל תבכו עלי ידידי, כי במתנה קיבלתי את חיי.

בכל זה לא זכו שישה מיליון מאחיי, כולל אמי, אחי, משפחתי וחבריי. אז אל תבכו עלי יקירי, כי במתנה קיבלתי את חיי.

נהניתי בחיי מכל רגע, מהיופי, מהמוסיקה, מהטבע, אני אותיר אחרי דורות חדשים, בזאת גאוותי ובצוררים נקמתי. לכן אל תבכו עלי יקירי, כי במתנה קיבלתי את חיי.

הלפרן אשר

תזכורת לתשס"ד חבר לשנת 2014

מי שטרם שילם דמי חבר לשנה זו מתבקש לשלם המחאה ע"ס 150 ₪

לת.ד. 17209 ת"ל אביב 6117102

חלופין אפשר לשלם העברה בנקאית לחשבון 2167/89

בנק אי"אד (13) סניף הסדנאות הרצל'ה (079)